

Крикуненко Катерина¹,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
публічного управління, менеджменту
інноваційної діяльності та дорадництва,

Жемойда Олександр¹,
доктор економічних наук, професор,

Мудрик Юрій¹,
аспірант,

¹ Національний університет біоресурсів і
природокористування України, Київ, Україна

Krykunenko Kateryna¹,
Candidate of Economy Sciences, Associate Professor
of the Department of Public Administration,
Management of Innovation and Advisory Services,
<https://orcid.org/0000-0001-8336-2303>

Zhemoyda Oleksandr¹,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
<https://orcid.org/0000-0003-3536-4317>

Mudryk Yurii¹,
PhD Student,
<https://orcid.org/0009-0001-4062-4884>

¹ National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ДОСВІД ЄС СИСТЕМИ (AKIS) У СЕГМЕНТІ АГРАРНОГО КОНСАЛТИНГУ ТА ІННОВАЦІЙ EXPERIENCE OF THE EU SYSTEM (AKIS) IN THE SEGMENT OF AGRICULTURAL CONSULTING AND INNOVATION

Крикуненко К., Жемойда О., Мудрик Ю. Досвід ЄС системи (AKIS) у сегменті аграрного консалтингу та інновацій. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 2. С. 319 – 322.

Krykunenko K., Zhemoyda O., Mudryk Y. Experience of the EU system (AKIS) in the segment of agricultural consulting and innovation. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2024. Volume 9. № 2, pp. 319 – 322.

Обґрунтовано ключову роль системи сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS) у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства, особливо в контексті аграрного консалтингу. У цій статті розглянуто досвід Європейського Союзу в створенні та впровадженні AKIS, а також проаналізовано можливості адаптації цієї системи в Україні. Використовуючи методи якісного аналізу, оцінюється ефективність факторів існуючих систем в ЄС та можливість їх інтеграції в український аграрний сектор. Дослідження показує, що впровадження AKIS в Україні може значно підвищити продуктивність та стійкість сільського господарства. Встановлено, що впровадження AKIS в Україні потребує комплексного підходу, який включає не лише технічні аспекти, але й інституційні та соціальні зміни. Запропоновано створити ефективні механізми координації між різними учасниками аграрного сектору, забезпечити доступ до фінансових ресурсів для підтримки інновацій та розвивати освітні програми для підготовки висококваліфікованих фахівців.

Ключові слова: сільськогосподарські знання, інновації, аграрний консалтинг, AKIS, ЄС, Україна, сталий розвиток.

The critical role of the European system of agricultural knowledge and innovations (AKIS) in ensuring the sustainable development of agriculture, especially in the segment of agricultural consulting, is substantiated. The article examines the European Union's experience regarding the creation and implementation of the AKIS system and analyzes the possibilities of its adaptation in Ukraine. Using qualitative analysis methods, the efficiency of the factors of the existing systems in the EU and the possibility of their integration into the Ukrainian agricultural sector were evaluated. The study shows that the implementation of AKIS in Ukraine can significantly increase the productivity and sustainability of agriculture. It was established that the implementation of AKIS in Ukraine requires a comprehensive approach, including technical aspects and institutional and social changes. It is proposed that the legislative framework that regulates the activities of the agricultural sector, scientific institutions, and consulting companies be clearly defined, which is the legal framework for implementing AKIS based on EU practice. Technological and product innovations should become the basis for increasing the efficiency of agriculture, and social and cultural factors should be considered when developing and implementing innovations. It is justified to create a favorable environment for innovation, which includes state support, attracting private investments, developing public-private partnerships, and using international resources, where consulting services should become available and of high quality, providing farmers with the necessary knowledge and support. It is proposed that effective coordination mechanisms be created between various participants in the agricultural sector to ensure access to financial resources to support innovative activities and develop educational programs to train highly qualified specialists.

Keywords: Agricultural knowledge, innovations, agricultural consulting, AKIS, EU, Ukraine, sustainable development.

Вступ

Сільське господарство відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та економічного розвитку багатьох країн. Зокрема, в Україні аграрний сектор є одним з основних двигунів економіки. Водночас виклики, пов'язані зі змінами клімату, деградацією ґрунтів та необхідністю підвищення ефективності виробництва, вимагають впровадження інноваційних рішень та сучасних знань. Система сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS) є важливим інструментом для подолання цих викликів. У цій статті ми аналізуємо досвід ЄС у створенні та впровадженні AKIS та обговорюємо можливості адаптації цієї системи в Україні.

Система сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS) є концепцією, що активно досліджується у наукових колах. За визначенням Європейської комісії, AKIS включає всі інституції та учасників, які здійснюють дослідження, поширення знань та впровадження інновацій у сільському господарстві (EU SCAR [2]). Також важливими є роботи,

які розглядають вплив аграрного консалтингу на ефективність сільськогосподарських підприємств (Cristiano & Proietti; Faure et al. [1]). Значна кількість досліджень присвячена аналізу структури та ефективності AKIS в країнах ЄС (Klerkx et al., Prager et al. [4]). В Україні тема AKIS є менш дослідженою, однак існує ряд робіт, що аналізують можливості впровадження інновацій в аграрний сектор (Petrick; Shrykulyak et al. [5]).

Формулювання цілей статті

Метою цього дослідження є аналіз управлінського консультування системи AKIS у ЄС та визначення можливостей її впровадження в Україні. Для досягнення цієї мети ми ставимо такі завдання:

1. Дослідити структуру та функціонування AKIS у країнах ЄС.
2. Визначити ключові фактори успішності AKIS у контексті аграрного консалтингу.
3. Оцінити можливості та виклики впровадження AKIS в Україні.
4. Розробити рекомендації щодо адаптації європейського досвіду до українських умов.

Для досягнення поставлених завдань у цьому дослідженні використовуються такі методи: літературний огляд – аналіз наукових джерел та нормативних документів, що стосуються AKIS та аграрного консалтингу в ЄС та Україні; якісний аналіз – дослідження успішних кейсів впровадження AKIS у країнах ЄС; інтерв'ю – проведення експертних інтерв'ю з представниками аграрного сектору та консалтингових компаній в Україні; порівняльний аналіз – порівняння структурних та функціональних особливостей AKIS у ЄС та Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Система AKIS в ЄС є складною та багаторівневою, включаючи науково-дослідні установи, університети, аграрні консалтингові компанії, фермерські організації та державні органи (Klerkx et al., [4]). Одним з ключових елементів AKIS є інтеграція досліджень та практичного застосування знань. Це досягається через тісну співпрацю між різними учасниками системи, що забезпечує швидкий обмін інформацією та впровадження інновацій на практиці (EU SCAR, [2]).

Таблиця 1. Фактори успішності AKIS на основі досвіду країн ЄС

Фактор	Характеристика
Інституційна підтримка	наявність чіткої політики та фінансування з боку держави (Prager et al., 2016).
Співпраця між учасниками	активна взаємодія між науковими установами, фермерами та консалтинговими компаніями (Cristiano & Proietti, 2018).
Технологічна інфраструктура	доступ до сучасних технологій та інформаційних ресурсів (Faure et al., 2019).
Освіта та навчання	постійне підвищення кваліфікації фахівців аграрного сектору (EU SCAR, 2012).

Джерело: сформовано авторами на основі [2; 3]

Аналіз поточного стану аграрного сектору в Україні показує, що існує значний потенціал для впровадження AKIS. Зокрема, українські фермери мають високий рівень зацікавленості у впровадженні інновацій, а також існують численні аграрні навчальні заклади та дослідні інститути [4]. Однак існують і значні виклики, такі як недостатня координація між учасниками сектору, обмежений доступ до фінансування та слабка інституційна підтримка [5]. Впровадження системи сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS) в Україні є важливим кроком на шляху до підвищення продуктивності, стійкості та інноваційної спроможності аграрного сектору. Однак цей процес супроводжується низкою можливостей і викликів, які потребують ретельного аналізу та стратегічного підходу. У цьому розділі розглянуто основні аспекти впровадження AKIS в Україні, включаючи інституційну структуру, нормативно-правову базу, фінансові механізми, роль консалтингових послуг, освітню інфраструктуру, технологічні інновації, а також соціальні та культурні фактори. Важливим елементом є Інституційна структура, яка є основою для успішного впровадження AKIS. В ЄС AKIS включає широкий спектр організацій: науково-дослідні установи, університети, аграрні консалтингові компанії, фермерські організації, кооперативи та державні органи. В Україні існує потенціал для створення подібної структури, однак для цього необхідно подолати кілька викликів.

1. Інтеграція інституцій: В Україні існує значна кількість наукових установ та університетів, які займаються аграрними дослідженнями. Однак відсутність ефективною координації між цими установами часто призводить до дублювання досліджень та неефективного використання ресурсів. Впровадження AKIS потребує створення інтегрованої системи, що забезпечить ефективну координацію та співпрацю між різними інституціями.

2. Роль державних органів: Державні органи відіграють ключову роль у підтримці та регулюванні AKIS. В Україні необхідно розробити чітку політику щодо розвитку AKIS, включаючи фінансування досліджень, створення інфраструктури для поширення знань та підтримку інноваційних проєктів. Державна підтримка є критично важливою для забезпечення стійкості та ефективності системи.

Нормативно-правова база є важливим аспектом впровадження AKIS. В ЄС існують чітко визначені законодавчі рамки, що регулюють діяльність аграрного сектору, наукових установ та консалтингових компаній. В Україні необхідно розробити відповідні нормативно-правові акти, які б сприяли розвитку AKIS.

1. Законодавча підтримка інновацій: Потрібно розробити законодавство, що сприяє впровадженню інновацій в аграрному секторі. Це включає податкові пільги для інноваційних компаній, грантові програми для досліджень та розвитку, а також захист інтелектуальної власності.

2. Регулювання консалтингових послуг: Консалтингові послуги відіграють важливу роль у поширенні знань та інновацій. Необхідно створити нормативно-правову базу, яка б регулювала діяльність аграрних консалтингових компаній, забезпечувала їх акредитацію та сертифікацію, а також захищала права фермерів на отримання якісних послуг.

Фінансування є ключовим фактором успішного впровадження AKIS. В ЄС використовуються різноманітні фінансові механізми для підтримки досліджень, розвитку інфраструктури та впровадження інновацій. В Україні необхідно розробити стратегію фінансування, яка б включала державні, приватні та міжнародні ресурси.

1. Державне фінансування: Державна підтримка є основою для розвитку AKIS. Необхідно створити спеціальні фонди для фінансування наукових досліджень та інноваційних проектів, а також забезпечити стабільне фінансування аграрних університетів та науково-дослідних установ.

2. Приватні інвестиції: Важливо залучати приватні інвестиції в аграрний сектор. Це можна досягти через створення сприятливого інвестиційного клімату, надання податкових пільг для інвесторів, а також через розвиток публічно-приватного партнерства.

3. Міжнародна підтримка: Україна може скористатися міжнародними програмами та фондами, які підтримують розвиток сільського господарства та інновацій. Це включає гранти від міжнародних організацій, технічну допомогу та навчальні програми.

Консалтингові послуги є невід'ємною частиною AKIS. Вони забезпечують зв'язок між науковими дослідженнями та практичним впровадженням знань у сільськогосподарське виробництво. В Україні існує значний потенціал для розвитку аграрного консалтингу, але цей сектор стикається з рядом викликів.

1. Якість консалтингових послуг: Однією з основних проблем є недостатня якість консалтингових послуг. Необхідно розробити стандарти та процедури сертифікації консалтингових компаній, а також забезпечити постійне підвищення кваліфікації консультантів.

2. Доступність послуг: Консалтингові послуги повинні бути доступними для всіх фермерів (незалежно від їхнього розміру та фінансових можливостей). Для цього необхідно розробити механізми субсидування консалтингових послуг для малих та середніх фермерів.

3. Інформаційно-консультаційні центри: Важливим аспектом є створення інформаційно-консультаційних центрів, які б забезпечували доступ до сучасних знань та технологій для усіх учасників аграрного сектору.

Освіта та навчання є критично важливими для розвитку AKIS. В ЄС велика увага приділяється підготовці висококваліфікованих фахівців для аграрного сектору. В Україні необхідно модернізувати систему аграрної освіти та створити ефективні механізми для підвищення кваліфікації фахівців. Модернізація навчальних програм: Необхідно переглянути та оновити навчальні програми в аграрних університетах з урахуванням сучасних вимог ринку та інноваційних технологій. Це включає впровадження нових дисциплін, практичних занять та стажувань. Підвищення кваліфікації: Важливо забезпечити постійне підвищення кваліфікації фахівців аграрного сектору через проведення тренінгів, семінарів та курсів підвищення кваліфікації. Особливу увагу слід приділити підготовці консультантів та фахівців з інновацій. Співпраця з міжнародними інституціями: Співпраця з міжнародними університетами та дослідними установами може сприяти обміну досвідом та впровадженню найкращих практик у сфері аграрної освіти та науки.

Технологічні інновації є важливим компонентом AKIS. Вони забезпечують підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, зниження витрат та покращення якості продукції. В Україні існує значний потенціал для впровадження сучасних технологій, але це потребує комплексного підходу. Дослідження та розробки: Необхідно розвивати науково-дослідну базу для створення та впровадження нових технологій у сільському господарстві. Це включає підтримку наукових досліджень, розвиток інноваційних центрів та лабораторій. Інформаційні технології: Впровадження інформаційних технологій є ключовим фактором підвищення ефективності сільського господарства. Це включає використання систем управління фермою, геоінформаційних систем, дронів, автоматизованих систем збору даних та аналізу. Трансфер технологій: Важливо забезпечити ефективний механізм трансферу технологій від наукових установ до фермерів. Це включає проведення демонстраційних проектів, виставок, днів поля та інших заходів, що сприяють обміну знаннями та досвідом.

Соціальні та культурні фактори також відіграють важливу роль у впровадженні AKIS. В Україні існують певні соціальні та культурні особливості, які можуть впливати на процес впровадження інновацій у сільському господарстві.

1. Сприйняття інновацій: Важливим аспектом є сприйняття інновацій фермерами та їх готовність до впровадження нових технологій. Для цього необхідно проводити інформаційні кампанії, які б популяризували сучасні технології та пояснювали їх переваги.

2. Співпраця та кооперація: Важливо розвивати культуру співпраці та кооперації серед фермерів. Це може сприяти обміну знаннями та ресурсами, а також підвищенню ефективності виробництва. Кооперативи та інші форми колективного господарювання можуть відігравати важливу роль у цьому процесі.

3. Підтримка місцевих громад: Підтримка місцевих громад є важливим аспектом для успішного впровадження AKIS. Необхідно залучати місцеві громади до процесу розробки та впровадження інновацій, а також забезпечувати їхню участь у прийнятті рішень.

Впровадження AKIS в Україні потребує комплексного підходу, який включає не лише технічні аспекти, але й інституційні та соціальні зміни. Необхідно створити ефективні механізми координації між різними учасниками аграрного сектору, забезпечити доступ до фінансових ресурсів для підтримки інновацій та розвивати освітні програми для підготовки висококваліфікованих фахівців. Важливим аспектом є також адаптація європейського досвіду до місцевих умов з урахуванням специфіки українського аграрного ринку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Система сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS) є важливим інструментом для розвитку сталого та ефективного сільського господарства. Досвід країн ЄС показує, що успішність AKIS залежить від тісної співпраці між усіма учасниками сектору, інституційної підтримки та доступу до сучасних технологій. Впровадження AKIS в Україні може значно підвищити продуктивність та стійкість аграрного сектору, але для цього необхідно подолати ряд викликів (координація між учасниками, доступ до фінансування та розвиток освітніх програм).

Впровадження системи сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS) в Україні є складним, але важливим завданням, яке може значно підвищити продуктивність та стійкість аграрного сектору. Це потребує комплексного підходу, який включає розвиток інституційної структури, нормативно-правової бази, фінансових механізмів, консалтингових послуг, освітньої інфраструктури, технологічних інновацій, а також врахування соціальних та культурних факторів.

Україна має значний потенціал для впровадження AKIS, і досвід ЄС може стати важливим джерелом знань та найкращих практик. Необхідно розробити чітку стратегію розвитку AKIS, яка б враховувала особливості українського аграрного сектору та забезпечувала ефективну інтеграцію наукових досліджень, освіти та практичної діяльності. Важливим аспектом є створення сприятливого середовища для інновацій, що включає підтримку держави, залучення приватних інвестицій, розвиток публічно-приватного партнерства та використання міжнародних ресурсів. Консалтингові послуги повинні стати доступними та якісними, забезпечуючи фермерів необхідними знаннями та підтримкою.

Освіта та навчання є критично важливими для розвитку AKIS. Необхідно модернізувати навчальні програми, забезпечити постійне підвищення кваліфікації фахівців та розвивати співпрацю з міжнародними інституціями. Технологічні інновації повинні стати основою для підвищення ефективності сільського господарства, а соціальні та культурні фактори мають бути враховані в процесах розробки та впровадження інновацій.

Таким чином, впровадження AKIS в Україні є реалістичним завданням, яке потребує комплексного підходу та тісної співпраці між усіма учасниками аграрного сектору. Це дозволить забезпечити стійкий розвиток сільського господарства, підвищити його конкурентоспроможність та забезпечити продовольчу безпеку країни.

Література

1. Cristiano S., Proietti P. Agricultural extension and advisory services: Guidelines for a gender-responsive system. Rome: FAO, 2018.
2. EU SCAR. Agricultural knowledge and innovation systems in transition-a reflection paper. Brussels: European Commission. 2012.
3. Faure G., Rebuffel P., Violas D. Innovation and advisory services in the agricultural sector. *Agricultural Systems*. 2019. № 170. P. 1-9.
4. Klerkx L., van Mierlo B., Leeuwis C. Evolution of systems approaches to agricultural innovation: Concepts, analysis and interventions. *Innovation in Small-Farming Systems*. Wageningen: Wageningen Academic Publishers. 2010.
5. Petrick M. Agricultural extension in transition: Results from an empirical analysis in Ukraine. *Post-Communist Economies*. 2013. № 25(3). P. 354-370.
6. Prager K., Labarthe P., Caggiano M., Lorenzo-Arribas A. How does commercialization impact on the provision of farm advisory services? Evidence from Belgium, Italy, Ireland and the UK. *Land Use Policy*. 2016. № 52. P. 329-344.
7. Shpykulyak O., Melnyk L., Matviichuk O. Modern trends in the development of agricultural advisory services in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2020. № 6(3). P. 176-191.
8. Витвицька О.Д., Сливінська О.Б Інституційно-інноваційні зрушення в умовах глобалізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 3. С. 79-86.

References

1. Cristiano, S., Proietti, P. (2018). *Agricultural extension and advisory services: Guidelines for a gender-responsive system*. FAO. Rome. Italy Vatican.
2. EU SCAR. (2012). *Agricultural knowledge and innovation systems in transition-a reflection paper*. European Commission. Brussels.
3. Faure, G., Rebuffel, P., Violas, D. (2019). «Innovation and advisory services in the agricultural sector». *Agricultural Systems*. № 170. pp. 1-9.
4. Klerkx, L., van Mierlo, B., Leeuwis, C. (2010). *Evolution of systems approaches to agricultural innovation: Concepts, analysis and interventions*. Innovation in Small-Farming Systems. Wageningen Academic Publishers. The Netherlands.
5. Petrick, M. (2013). «Agricultural extension in transition: Results from an empirical analysis in Ukraine». *Post-Communist Economies*. № 25(3). pp. 354-370.
6. Prager, K., Labarthe, P., Caggiano, M., Lorenzo-Arribas, A. (2016). «How does commercialization impact on the provision of farm advisory services? Evidence from Belgium, Italy, Ireland and the UK». *Land Use Policy*. № 52. pp. 329-344.
7. Shpykulyak, O., Melnyk, L., Matviichuk, O. (2020). «Modern trends in the development of agricultural advisory services in Ukraine». *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. № 6(3). pp. 176-191.
8. Vytvyts'ka, O.D., Slyvins'ka, O.B (2021). «Institutional and innovative shifts in the conditions of globalization». *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. Vol. 6. № 3. pp. 79-86.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2024 р.